

”När är vi uppdelade i flickor och pojkar?”

– en kvalitativ studie om sam- och särundervisning, genus och etnicitet

Louise Eriksson & Shahrooz Khojasteh

GYMNASTIK- OCH IDROTTSHÖGSKOLAN

61: 2010

Utbildningsprogram 2006-2011

Seminariehandledare: Karin Söderlund

Examinator: Eva Kraepelien-Strid

Sammanfattning

Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att undersöka lärares, från olika geografiska områden, åsikter och erfarenheter om sam- och särundervisning i ämnet *Idrott och hälsa*. Vi utgick från tre frågeställningar för att besvara syftet. Vilka är lärarnas åsikter och erfarenheter om sam- och särundervisning? Vilka är lärarnas åsikter och erfarenheter om genus i sam- och särundervisning? Vilka är lärarnas åsikter och erfarenheter om etnicitet i sam- och särundervisning?

Metod

I vår undersökning använde vi oss av kvalitativa intervjuer där de intervjuade lärarna i *Idrott och hälsa* fick svara på frågor som berörde tre frågeområden. Frågeområdena var sam- och särundervisning, genus i sam- och särundervisning samt etnicitet i sam- och särundervisning. Totalt valdes sex lärare ut, som hade gått lärarutbildning i ämnet *Idrott och hälsa*, för att delta i studien. Tre av lärarna arbetade i Område A där majoriteten av eleverna var av svensk bakgrund. Tre av lärarna arbetade i ett Område B där majoriteten av eleverna var av annan etnisk bakgrund. Intervjuerna spelades in, transkriberades och tolkades för att kunna presentera ett resultat.

Resultat

Alla lärare i undersökningen bedrev samundervisning på lektionerna i *Idrott och hälsa* och lärarna talade positivt om samundervisning och dess effekter. Skillnaden mellan områdena var att Område B var mer negativt inställt till särundervisning än Område A. När det kommer till genus i sam- och särundervisning så har lärarna i Område A olika åsikter om vilka som gynnas och missgynnas av undervisningsformerna. Område B däremot var överens om att de inte går att säga vilka som gynnas och missgynnas av sam- respektive särundervisning. Resultaten visade även att lärarna i Område A ansåg att det var viktigt med särundervisning i områden där många elever var av annan etnisk bakgrund. Lärarna i Område B menade tvärtom att samundervisning var viktigt i dessa områden.

Slutsats

Det finns stora skillnader i åsikterna hos lärarna i *Idrott och hälsa* från de olika områdena. Dessa skillnader tror vi beror på att erfarenheten av att undervisa elever av annan etnisk bakgrund skiljer sig mellan de båda områdena.

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	1
1.1 Introduktion.....	1
1.2 Bakgrund	2
1.3 Forskningsläge	3
1.4 Definitioner	11
1.5 Presentation av intervjuade lärare	11
1.6 Teoretiskt ramverk	12
1.7 Syfte och frågeställningar.....	13
2 Metod	14
2.1 Metodval.....	14
2.1.1 Urval.....	14
2.1.2 Procedur	15
2.1.3 Tillförlitlighet.....	15
2.1.4 Forskningsetisk diskussion.....	16
3 Resultat.....	17
3.1 Sam- och särundervisning	17
3.1.1 Område A	17
3.1.2 Område B	19
3.2 Genus.....	20
3.2.1 Område A	20
3.2.2 Område B	22
3.3 Etnicitet	23
3.3.1 Område A	23
3.3.2 Område B	26
4 Sammanfattande diskussion	29
4.1 Sam- och särundervisning	29
4.2 Genus.....	30
4.3 Etnicitet	31
4.4 Slutsats	33
4.5 Vidare forskning.....	34
Käll- och litteraturförteckning.....	35

Bilaga 1 Litteratursökning

Bilaga 2 Intervjumall

1 Inledning

1.1 Introduktion

När det gäller skolan och dess undervisning finns det många olika faktorer att ta hänsyn till för att ska skapa den bästa möjliga undervisningen för elever. Självklart måste valet av vilken kunskap som skall förmedlas vara noga utvalt och väljas med omsorg. Men det är också minst lika viktigt hur och på vilket sätt denna kunskap ska förmedlas. Skillnader i undervisningsmetoder är helt avgörande hur väl elever tillgodosör sig den kunskap som förmedlas. Vår uppfattning är att en del i hur undervisningen utformas beror på hur gruppen elever är sammansatt.

Oavsett grupsammansättning är det viktigt att en skola eller lärare följer vissa regler och förordningar. Skolan är exempelvis skyldig att upprätta en likabehandlingsplan. ”Av planen ska det framgå vad skolan avser att göra för att alla elever ska behandlas lika oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder.”¹

Gruppindelningar som görs i skolan är ofta könsbaserade och i ämnet *Idrott och hälsa* blir det framförallt påtagligt. Ett ställningstagande i frågan om man är för eller emot sam- eller särundervisning beror på hur man ser på ämnet *Idrott och hälsa*. Är synen på ämnet ur ett fysiologiskt perspektiv, där träning och övning står i fokus, kan undervisningen bli lidande om pojkar och flickor har undervisningen i *Idrott och hälsa* tillsammans. Om man däremot ser till bildningsperspektivet, det sociala perspektivet, kan olikheter mellan flickor och pojkar snarare ses som något positivt.²

Men vilken är då den bästa grupsammansättningen för att uppnå maximal kunskap?

Läroplanen säger att läraren skall ”verka för att flickor och pojkar får ett lika stort inflytande

¹ Ulf P Lundgren, Ingrid Pramling Samuelsson, Roger Säljö, Anita Börlin & Gunnar Richardson, *Lärarens handbok: läroplaner, skollag, diskrimineringslag, yrkesetiska principer, FN:s barnkonvention* / [foto: Sjöberg bild], Upplaga 7 (Lund: Studentlitteratur, 2008), s. 182.

² Håkan Larsson, ”Bortom”sam- och särundervisning” i ämnet idrott och hälsa”, i *Svebis årsbok: Aktuell beteendevetenskaplig idrottsforskning* (Lund: SVEBI, 2002), s. 115-116.

över och utrymme i undervisningen.”³ Men hur uppnår man de målen? Är samundervisning rätt sätt eller blir lektionerna bättre med särundervisning? Varierar svaren på dessa frågor beroende på vad eleverna har för etnisk bakgrund eller spelar denna faktor ingen roll?

Vi tror inte att det finns några rätt eller fel svar på dessa frågor men det gör dem inte till mindre intressanta. Därför har vi valt att fördjupa oss i vad lärare i *Idrott och hälsa* har för tankar och åsikter om sam- respektive särundervisning.

1.2 Bakgrund

I Sverige har synen på sam- respektive särundervisning skiftat i takt med samhällsförändringar som skett och nya krav som uppkommit. Det i sin tur innebär att villkoren för könen ser annorlunda ut idag än vad det gjorde för 150-200 år sedan. Förr kunde särundervisning stödjas av tankar och idéer om kvinnans underlägsenhet gentemot mannen. Åsikter som att kvinnor hade lägre intelligensnivå eller att kvinnors kroppar var sköra i jämförelse med männens hade sitt ursprung i den religiösa moralen, samhällsintressen och den tidens naturvetenskapliga kunskaper.⁴ Men under början av 1900-talet växte sig åsikter om samundervisning allt starkare vilket i sin tur resulterade i att samundervisning, år 1962, blev en obligatorisk del i skolundervisningen. Å andra sidan så gällde den obligatoriska delen i alla ämnen förutom i idrottsundervisningen.⁵ Inte förrän under senare delen av 1970-talet började vissa skandinaviska skolor med samundervisad idrottsundervisning.⁶ Åsikterna om införandet av samundervisad idrottsundervisning skilde sig mellan de gymnastiklärare (lärare i *Idrott och hälsa*) och idrottspedagoger som först stötte på denna undervisningsform. En del av lärarna var väldigt positiva till samundervisning och menade att det gav fördelar vid social fostran, samarbete och att det skapade möjligheter för både pojkar och flickor att mer jämlikt ägna sig åt olika sporter. Motståndarna till samundervisad idrottsundervisning tryckte på olikheterna mellan flickor och pojkar och hur det vore fördelaktigt med två skilda idrottskulturer, en för män och en för kvinnor. Detta innebar alltså att lärarna i *Idrott och hälsa* hade skilda åsikter om huruvida samundervisad idrottsundervisning öppnade upp för en

³ *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna: Lpo 94: Lpf 94* (Utbildningsdep., Stockholm, 1994), s. 13.

⁴ Inga Wernersson, *Undervisning för flickor – undervisning för pojkar...eller...undervisning för flickor och pojkar?* (Stockholm; Liber Distribution, 1995), s. 2-3.

⁵ Barbro Carli, *The Making and Breaking of a Female Culture: The History of Swedish Physical Education in a Different Voice* (diss. Göteborg: Univ, 1999), s. 23.

⁶ *Ibid.* s. 24.

mer jämlik arena för pojkar och flickor eller om den bidrog till att förstärka och upprätthålla stereotypa könsmönster.⁷

1.3 Forskningsläge

1.3.1 Sam- och särundervisning

Under början av 1970-talet kom kritik mot då existerande särundervisning i den obligatoriska skolan. Fokus låg på de stora skillnaderna i gymnastik (*Idrott och hälsa*) undervisningens innehåll. Det önskades numera samundervisning i vissa lämpliga aktiviteter. När samundervisning väl infördes var det som en rekommenderad verksamhetsform för alla aktiviteter inom idrottsämnet. Men efter att reformen infördes var många av lärarna tveksamma till samundervisning som norm och kritiken riktades mot vissa aktiviteter mer än andra. Bollspel och gymnastik ansågs mest olämpligt även fast de förekom mest frekvent. Lärarna menade även att det främst var flickor som förlorade av samundervisning. Endast en tredjedel av lärarna var positiva till reformen.⁸

Marita Eklund har undersökt 342 stycken finska gymnastiklärares syn på och attityder till samundervisning. Hon utförde kvalitativa intervjuer samt en kvantitativ enkätundersökning.⁹ Eklunds forskning visar på att gymnastiklärarna uppfattar att eleverna vände sig att vara tillsammans och tyckte att samundervisning i gymnastik var någonting helt naturligt. Lärarna tyckte också att hänsynstagandet och samarbetsförmågan hos eleverna ökade och att de lärde sig förstå och acceptera särdrag och olikheter.¹⁰

En fråga i Eklunds enkätstudie var hur lämpligt lärarna ansåg att samundervisning var för flickor och pojkar i lågstadiet, högstadiet, gymnasiet respektive i andra skolformer. I lågstadiet ansågs samundervisning av 80 % av lärarna vara ganska eller mycket lämpligt för eleverna. I gymnasiet tyckte ca 70 % att det var ganska eller mycket lämpligt med samundervisning. Däremot ansåg endast drygt en tredjedel av lärarna att samundervisning var lämpligt i högstadiet. Över 40 % ansåg det olämpligt och över 20 % ansåg att det var mycket

⁷ Marita Eklund, *Lärares syn på samundervisning i gymnastik* (diss. Åbo: Åbo akademis förlag, 1999), s. 69-70.

⁸ Björn Sandahl, *Ett ämne för alla?: Avhandling: normer och praktik i skolans idrottsundervisning 1962-2002* (diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2005), s. 187.

⁹ Marita Eklund, *Lärares syn på samundervisning i gymnastik* (diss. Åbo: Åbo akademis förlag, 1999), s. 131-132.

¹⁰ *Ibid.* s. 281.

olämpligt.¹¹ Lärarna fick även fritt räkna upp de grenar de ansåg var lämpligast och de grenar de ansåg var olämpligast vid samundervisning. Dans ansågs vara den lämpligaste grenen i samundervisning. Även orientering och aerobics nämndes som lämpliga grenar av många lärare. Kontaktbollspel toppade listan för olämpliga grenar, där isspel låg högst upp. Bollspel i allmänhet och volleyboll fanns med på både ”10 i topp” för lämpligast grenar och ”10 i botten” listan för olämpligast grenar. Resultaten kan dock vara beroende på utformningen av undervisningen och att lärarna i *Idrott och hälsa* kan ha svarat olika med tanke på det stadie de själva undervisade.¹²

Colette Gray och Joanne Wilson har undersökt hur lärare upplever att bli introducerade till särundervisning och att arbeta med denna undervisningsform i en från början samundervisad skola, placerad i norra Irland. De har genomfört en kvantitativ enkätundersökning där 51 lärare fick delta för att sedan gå vidare med kvalitativa intervjuer med 15 av lärarna.¹³ Resultaten visar på att 71 % av lärarna som deltog i undersökningen föredrog samundervisning, 10 % hade ingen åsikt och 19 % föredrog särundervisning. Anledningen till detta menar lärarna beror på att särundervisningen oftare leder till mobbning och ett ökat tävlingsklimat. Mer än hälften av lärarna ansåg att särundervisning inte hade några positiva effekter på pojkars beteende eller deras studieresultat.¹⁴

Inga Wernersson har på uppdrag av Skolverket skrivit en översikt om debatten som förts om erfarenheter av sam- och särundervisning. Wernersson skriver att det för närvarande inte finns tillräckligt med kunskaper om sam- och särundervisning för att avgöra om den ena undervisningsformen är att föredra framför den andra. Hon konstaterar även att en öppen diskussion och en fortgående kunskapsutveckling om sam- och särundervisning är en nödvändighet. Detta gäller speciellt lärare då de har till uppgift att hålla en hög kunskapsnivå inom ämnet för att kunna bedriva en undervisning så rättvis som möjlig, både för flickor och pojkar.¹⁵

¹¹ Marita Eklund, *Lärarens syn på samundervisning i gymnastik* (diss. Åbo: Åbo akademis förlag, 1999), s.178-179.

¹² Ibid. s. 219-220.

¹³ Colette Gray & Joanne Wilson, ”Educational Studies”, *Teachers’ experiences of a single-sex initiative in a co-education school*, 32 (2006:3, September), s. 289.

¹⁴ Ibid. s. 292-293.

¹⁵ Inga Wernersson, *Undervisning för flickor – undervisning för pojkar...eller...undervisning för flickor och pojkar?* (Stockholm; Liber Distribution, 1995), s. 19.

1.3.2 Genus

I Lpo 94 (Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet 94) i avsnittet ”En likvärdig utbildning” står det att ”skolan skall aktivt och medvetet främja kvinnor och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster. Den skall därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet.”¹⁶

Håkan Larsson skriver att det är orimligt att tala om att någonting ska ”passa” grupperna pojkar respektive flickor, eftersom de som grupper i sig är alldeles för heterogena och synen som nu finns är en avspeglning av ett historiskt synsätt som har formats. Det som ”passar” nu är det som överensstämmer med de förhandsinställningar vi har till flickor respektive pojkar respektive som flickor och pojkar huvudsakligen har om sig själva.¹⁷

Vidare inom området säger Wernersson att det inte är så lätt att förstå de ”egentliga” skillnader som finns mellan pojkar och flickor. Det förklarar författaren med att ”nästan vad man än undersöker brukar man finna att den genomsnittliga skillnaden mellan flickgruppen och pojkguppen är mindre än skillnaderna mellan individer inom respektive grupp.”¹⁸ Däremot har författaren sett att både flickor och pojkar spontant söker sig till ”enkönade miljöer.” Författaren anser därför att detta är ett skäl till varför det är viktigt med samundervisning i skolan. Samundervisningens funktion blir då att arbeta för att inte avstånden mellan flickor och pojkar ökas ytterligare. ”Det är emellertid också troligt att variationer i grupsammansättning kan vara ett pedagogiskt hjälpmedel för jämställd undervisning. Emellertid är det då inte givet att det bara är enkönat som skall ställas mot tvåkönat.”¹⁹ ”Insikter om att det finns övergripande kulturella mönster där kön är viktigt för

¹⁶ *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna: Lpo 94: Lpf 94* (Utbildningsdep., Stockholm, 1994), s. 4.

¹⁷ Håkan Larsson, ”Bortom ”sam- och särundervisning” i ämnet idrott och hälsa”, i *Svebis årsbok: Aktuell beteendevetenskaplig idrottsforskning* (Lund: SVEBI, 2002), s. 114.

¹⁸ Inga Wernersson, *Undervisning för flickor – undervisning för pojkar...eller...undervisning för flickor och pojkar?* (Stockholm; Liber Distribution, 1995), s. 7.

¹⁹ *Ibid.* s. 12.

hur vi uppfattar oss själva, varandra och världen får inte leda till att vi överbetonar varje liten könsskillnad vi hittar!”²⁰

I samband med den kvantitativa enkätstudien som Eklund genomförde gjordes även kvalitativa intervjuer på de 10 stycken finlandssvenska gymnastiklärare (lärare i *Idrott och hälsa*) på högstadiet och på gymnasiet som hade bedrivit samundervisning längst. Åsikter som lärarna hade var att pojkarna, i synnerhet på högstadiet, uppfattas som mer stökiga och störande. Lärarna uppfattar också pojkarna som mer aktiva, företagsamma och frimodigare än flickorna. Aktiviteten under gymnastiklektionerna uppfattas lika stor men i fråga om självinitierad fri aktivitet är pojkarna överlägsna flickorna.²¹ De flesta av lärarna tyckte att undervisningsinnehållet tenderar bli pojkdominerat i samgrupper. Några lärare framhöll också att speciellt de idrottsligt duktiga flickorna gynnas av undervisning i samgrupper, då främst i bollspel, eftersom de då sporras att bjuda till och kämpa mer. De flesta lärarna har upplevt situationer där pojkar dominerar och flickor blir åsidosatta. Dock framgår det av studien att alla pojkar inte dominerar och att fenomenet inte finns i alla grupper. Det förekommer till exempel i mindre utsträckning i de grupper där antal flickor är större eller flickornas färdigheter är på samma nivå som pojkarnas.²²

I Gray och Wilson undersökning av lärares upplevelser av sam- och särundervisning fanns även resultat som visade att lärarna ansåg att initiativet till att ha särundervisning på skolan berodde på en sänkt standard av skolan. Introducering av särundervisning var menad för att höja akademiska prestationer (betyg), speciellt hos pojkarna. Lärarna trodde att särundervisning gynnade pojkarna mest men att det även gynnade flickorna. Flickorna kunde då få visa sig mer eftersom pojkarna ofta dominerade i klassrummet. En lärare menade även att pojkarna ibland kan hålla tillbaka flickorna och hindra dem från att prestera så bra som möjligt.²³

²⁰ Inga Wernersson, *Undervisning för flickor – undervisning för pojkar...eller...undervisning för flickor och pojkar?* (Stockholm; Liber Distribution, 1995), s.15.

²¹ Marita Eklund, *Lärares syn på samundervisning i gymnastik* (diss. Åbo: Åbo akademis förlag, 1999), s. 260-261.

²² Ibid. s. 272-273.

²³ Colette Gray & Joanne Wilson, ”Educational Studies”, *Teachers’ experiences of a single-sex initiative in a co-education school*, 32 (2006:3, September), s. 290.

1.3.3 Etnicitet

I Kursplanen för *Idrott och hälsa* framhålls det att ett syfte med ämnet är att skapa förutsättningar för alla att delta, utveckla gemenskap, en förståelse och respekt för andra. Det står vidare om att ”fysiska aktiviteter utgör en gemensam nämnare för olika kulturer. Utbildning i *Idrott och hälsa* ger möjligheter till att stärka gemenskapen mellan barn och ungdomar i ett mångkulturellt och internationellt samhälle.”²⁴ ”I ett etiskt perspektiv rymms också frågor om förståelse för människors olika förutsättningar när det gäller fysiska aktiviteter. Ett kulturellt perspektiv i ämnet speglar såväl egna traditioner och sätt att tänka som synsätt och rörelseuttryck i andra kulturer.”²⁵

Suzanne Lundvall har gjort en studie där hon bland annat har intervjuat 10 stycken lärare i *Idrott och hälsa* som arbetar i mångkulturella områden. Alla lärarna svarade att det inte är någon skillnad på att vara lärare i ett mångkulturellt område jämfört med ett svenskt område. Lärarna ser till att alla lektioner fungerar genom att ta hänsyn till varje elev som individ. Ingen av lärarna har några specifika instruktioner eller undervisningssätt för att undervisa nyttillkomna invandrare i relation till det svenska skolsystemet. Kunskapen om olikheter i kultur, traditioner och religion har lärarna lärt sig genom erfarenheter och tillsammans med eleverna och ibland med modersmåsläraren. Det finns däremot problem med vissa små grupper av elever, framför allt inom simundervisning. Det problematiska är att skolan, främst läraren i *Idrott och hälsa*, måste finna ekonomiska lösningar med extraträning i könssegregerad grupp. Några av lärarna nämnde även att religion var en faktor som medförde ett bortfall av elever från vissa lektioner, exempelvis simning eller lektioner i *Idrott och hälsa* under fastemånaden Ramadan.²⁶

Saeeda Shah och Catherine Conchar har i sin undersökning *Why single sex schools? Discourse of culture/faith and achievement* tittat på om det finns både ett samband mellan särundervisning och kultur och mellan särundervisning och tro. Studien bestod dels av en enkätundersökning där 5670 personer (vuxna och ungdomar) deltog och 22 intervjuer med både ungdomar och vuxna. Shah och Conchar har på så vis undersökt människors åsikter och värderingar om sam- och särundervisning i ett område i England. Författarna har fokuserat på

²⁴ Kursplan för *Idrott och hälsa* (Utbildningsdep., Stockholm, 1994), s. 1.

²⁵ Ibid. s. 2.

²⁶ Suzanne Lundvall, ”It’s really about human being...”: exploring PE teachers perception of working in multicultural schools, 2006-05-17.

de etniska minoriteterna i England, som i undersökningsområdet utgjorde en majoritet av befolkningen.²⁷ Shah och Conchars resultat visar att 90 % av alla muslimer i undersökningen svarar att särundervisning är antingen ”viktigt” eller ”väldigt viktigt”. Resultaten visar även att mindre än en tredjedel av de kristna och mindre än en tredjedel av de som inte ansåg sig ha någon religion tycker att särundervisning var ”viktigt” eller ”väldigt viktigt”. Författarna drog slutsatsen att särundervisning är att föredra bland muslimer till skillnad från människor med andra religiösa tillhörigheter. Shah och Conchar menar även att detta visar på att det finns ett samband mellan människors etniska bakgrund, tro och deras syn på sam- och särundervisning.²⁸

Intervjustudien i Shah och Conchars undersökning visar att muslimska föräldrar i många fall skulle välja en särundervisad skola framför en samundervisad skola även om den samundervisade skolan skulle ha en högre kvalitet på undervisningen. Föräldrarna ansåg också att den viktigaste egenskapen för en acceptabel skola är att den är särundervisad (flickor och pojkar undervisas separat). Däremot pekar enkätstudien i Shah och Conchars undersökning på något annat. Det resultatet visar att de muslimska föräldrarna anser att det finns en viktigare egenskap för en skola än att den är särundervisad och detta är att elevers religiösa och kulturella behov respekteras i skolan. Till skillnad från föräldrarna i intervjustudien menade de yngre deltagarna, i samma studie, att särundervisning inte var en undervisningsform som gjorde skolan mer attraktiv. Skolor som gav eleverna god utbildning och lika möjligheter var det viktigaste bland de yngre deltagarna.²⁹

De muslimska deltagare i Shah och Conchars undersökning som föredrog särundervisning framför samundervisning menade att detta främst berodde på att inlärningsmiljön i särundervisade skolor är bättre. Anledningen till detta förklaras med att i särundervisade skolor fokuseras det mer på utbildning snarare än problematiken om elevers skilda kön. En annan anledning till att deltagarna i studien föredrar särundervisning framför samundervisning är att den muslimska tron inte tillåter umgänge mellan flickor och pojkar.

²⁷ Saeeda Shah & Catherine Conchar, ”Cambridge Journal of education”, *Why single-sex schools? Discourses of culture/faith and achievement*, 39 (2009:2, June), s. 191 – 192.

²⁸ Ibid. s. 193-194.

²⁹ Ibid. s. 194-195.

En del menar även att särundervisning är ett krav ifrån religionens sida och att flickor och pojkar därför ska undervisas separat. Andra muslimska deltagare i studien menade istället att särundervisning inte är ett krav utan mer ett sätt att få flickor att känna sig tryggare i skolan.³⁰

I studien visar Shah och Conchar att särundervisning är viktigt för människor med en annan kultur och religion, speciellt de med muslimsk tro. Däremot är stödet för samundervisning inte starkt bland de kvinnliga deltagarna och bland de yngre deltagarna. Utifrån detta drar författarna slutsatsen att åsikterna om sam- och särundervisning skiljer sig mycket beroende på område (vart man bor), kön och ålder. Shah och Conchar anser även att samhället bör uppmärksamma den yngre generationens åsikter mer, då de är av stor betydelse då man planerar för framtiden.³¹

1.3.4 Sammanfattning forskningsläge

Forskningen vi tagit del av visar att attityderna om sam- och särundervisning förändrats med tiden. Lärare har gått från att vara negativt inställda till samundervisning till att bli positivt inställda. Forskning visar även att samundervisningen enligt lärare kan leda till ett ökat hänsynstagande, ökad samarbetsförmåga och positiva effekter gällande pojkars beteende och studieresultat. Trots detta menar Wernersson att det inte finns tillräckligt med kunskaper om sam- och särundervisning för att säga vilken undervisningsform som är att föredra. Hon menar att det bör ske mer forskning om undervisningsformer för att kunna öka kunskaperna om sam- och särundervisning.³²

När det gäller genus i sam- och särundervisning står det i Lpo 94 att skolan aktivt ska främja män och kvinnors lika rätt och möjligheter. Skolan ska även aktivt motverka traditionella könsmonster.³³ Med detta som bakgrund menar Larsson att gruppen flickor och gruppen pojkar i sig är alldeles för heterogena. Larsson menar också att det kan finnas större skillnader inom en pojkgrupp än mellan en pojkgrupp och en flickgrupp.³⁴ Wernersson menar att

³⁰ Saeeda Shah & Catherine Conchar, "Cambridge Journal of education", *Why single-sex schools? Discourses of culture/faith and achievement*, 39 (2009:2, June), s. 195.

³¹ Ibid. s. 202.

³² Inga Wernersson, *Undervisning för flickor – undervisning för pojkar...eller...undervisning för flickor och pojkar?* (Stockholm; Liber Distribution, 1995), s. 19.

³³ *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolorna: Lpo 94: Lpf 94* (Utbildningsdep., Stockholm, 1994), s. 4.

³⁴ Håkan Larsson, "Bortom sam- och särundervisning" i ämnet idrott och hälsa", i *Svebis årsbok: Aktuell beteendevetenskaplig idrottsforskning* (Lund: SVEBI, 2002), s. 114.

samundervisningen kan bidra till att få klyftan mellan flickor och pojkar att minska.³⁵ Gray och Wilsons forskning visar att det finns tankar och åsikter hos vissa lärare i *Idrott och hälsa* om att det finns en skillnad mellan flickor och pojkar. Deras studie visar att lärare ansåg att flickor gynnades mindre av samundervisning eftersom pojkarna var dominerande. Flickorna gynnades istället av särundervisning då de kunde få visa sig mer.³⁶

Lundvall berör ämnet etnicitet i sam- och särundervisning. Hennes undersökning visar att lärare i *Idrott och hälsa* som arbetar i mångkulturella områden inte anser att det finns någon skillnad i att vara lärare i ett mångkulturellt område jämfört med ett svenskt område. Lärarna i undersökningen menar att det är individen man tar hänsyn till.³⁷ I en annan studie hävdar Shah och Conchar att det finns skillnader i synen på sam- och särundervisning beroende på ålder, kön och område.³⁸ Denna studie visade att särundervisning var att föredra bland muslimer till skillnad från människor med andra religiösa tillhörigheter.³⁹ I studien framgår ytterligare att deltagarna tyckte att det finns viktigare egenskaper för en skola än att den är särundervisad. Bland dessa egenskaper var att elevers religiösa och kulturella behov respekterades.⁴⁰

³⁵ Inga Wernersson, *Undervisning för flickor – undervisning för pojkar...eller...undervisning för flickor och pojkar?* (Stockholm; Liber Distribution, 1995), s. 12.

³⁶ Colette Gray & Joanne Wilson, "Educational Studies", *Teachers' experiences of a single-sex initiative in a co-education school*, 32 (2006:3, September), s. 290.

³⁷ Suzanne Lundvall, "It's really about human being...": exploring PE teachers perception of working in multicultural schools, 2006-06-17, s. 5.

³⁸ Saeeda Shah & Catherine Conchar, "Cambridge Journal of education", *Why single-sex schools? Discourses of culture/faith and achievement*, 39 (2009:2, June), s. 202.

³⁹ Ibid. s. 193-194.

⁴⁰ Ibid. s. 194-195.

1.4 Definitioner

Följande definitioner har vi valt att utgå ifrån att förhålla oss till i vår undersökning.

Svensk: Personer som är födda i Sverige och som har minst en svensk född förälder.

Annan etnisk bakgrund: Utrikesfödda personer och de personer som är födda i Sverige som har två utrikesfödda föräldrar.

Samundervisning: Lektion där flickor och pojkar undervisas gemensamt.

Särundervisning: Lektion där flickor och pojkar undervisas var för sig.

Område A: Område norr om Stockholm där majoriteten* av eleverna har svensk bakgrund.

Område B: Område norr om Stockholm där majoriteten* av eleverna har annan etnisk bakgrund.

****Majoriteten***: 75 – 100 % av antal elever.

1.5 Presentation av intervjuade lärare

Område A

Lärare 4: Svensk man i 32 års ålder som har arbetat fyra och ett halvt år som behörig lärare i *Idrott och hälsa*. Undervisar i förskola – år 6. Har ingen erfarenhet av att arbeta i områden där majoriteten av eleverna har annan etnisk bakgrund.

Lärare 5: Svensk man i 42 års ålder som har arbetat 12 år som behörig lärare i *Idrott och hälsa*. Undervisar i år 6 – 9. Har ingen erfarenhet av att arbeta i områden där majoriteten av eleverna har annan etnisk bakgrund.

Lärare 6: Svensk kvinna i 53 år ålder som har arbetat 30 år som behörig lärare i *Idrott och hälsa*. Undervisar i år 1 – 6. Har ingen erfarenhet av att arbeta i områden där majoriteten av eleverna har annan etnisk bakgrund.

Område B

Lärare 1: Svensk kvinna i 28 års ålder som har arbetat över tre och ett halvt år som behörig lärare i *Idrott och hälsa*. Undervisar i år 6 – 9. Har tre och ett halvt års erfarenhet av att arbeta i områden där majoriteten av eleverna har annan etnisk bakgrund.

Lärare 2: Svensk kvinna i 59 års ålder som har arbetat i 37 år som behörig lärare i *Idrott och hälsa*. Undervisar i förskola – år 9. Har tio års erfarenhet av att arbeta i områden där majoriteten av eleverna har annan etnisk bakgrund.

Lärare 3: Svensk man i 42 års ålder som har arbetat i tio år som behörig lärare i *Idrott och hälsa*. Undervisar i förskola – år 9. Har tio års erfarenhet av att arbeta i områden där majoriteten av eleverna har annan etnisk bakgrund.

1.6 Teoretiskt ramverk

Peter Berger och Thomas Luckmann har tagit fram en social konstruktionsteori. De tar upp hur verkligheten bottenar sig i en mänsklig social konstruktion. De menar att social interaktion där människor möter varandra ansikte mot ansikte är av stor vikt för människans verklighetsuppfattning. Det vi kommer i kontakt med i vardagslivet och de sociala kontakter vi upplever bidrar till den verklighetsuppfattning vi kommer att ha. Vidare menar Berger och Luckmann att de handlingar som upprepas och blir till en vana i människans verklighet leder till skapandet av sociala roller.⁴¹

Yvonne Hirdman har utvecklat teorier om genus och genussystem. Hon visar på att det finns ett maktspel inbyggt i genussystemet och att det är detta maktspel som hjälper till att upprätthålla och reproducera den rådande könsordningen, där män har en högre status än kvinnor. Hon hänvisar till två bärande logiker i genussystemet vilket är ”isärhållandet” och hierarkin. Den förstnämnda logiken är baserad på att kvinnor och män inte bör blandas. Den andra logiken går i sin tur ut på att det är mannen som utgör normen. Hirdman menar även att relationen mellan dessa logiker spelar en stor roll, vilket betyder att ju mer ”isärhållandet” av könen verkar och fungerar, ju mindre ifrågasatt blir mannen som norm. Hirdman vill visa att den reproducerande kraften till det rådande genussystemet bygger på attityden ”det är som det är för att det var som det var.”⁴²

⁴¹ Margareta Bäck-Wiklund, ”Fenomenologi: Livsvärld och vardagskunskap”, i *Moderna samhällsteorier: Traditioner riktningar teoretiker*, red. Per Månson (Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag, 2007), s. 79-80.

⁴² Margareta Ljung, ”Feministisk teori”, i *Moderna samhällsteorier: Traditioner riktningar teoretiker*, red. Per Månson (Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag, 2007), s. 245.

Fredrik Bart har utvecklat en modell för studier av etniska relationer.⁴³ Modellen visar etnisk differentiering och etniskt gränsupprätthållande med fokus på samhällets integration.⁴⁴ Han betraktar etniska grupper i termer av social organisation där gemensamma kulturer kan ses som en följd eller ett resultat av en långvarig process. En etnisk grupp måste definieras inifrån för att kunna vara socialt verksam.⁴⁵ Etniska grupper definieras i förhållande till andra grupper och framträder genom gränser. Etniska gränser innesluter inte kulturer utan endast de kulturella skillnader som har med etnicitet att göra om skillnader görs ”relevanta i social växelverkan.”⁴⁶ Det är bara när kulturella skillnader har betydelse i en interaktion som de är viktiga för att upprätta etniska gränser.⁴⁷

Vi har använt oss av dessa tre teorier för att grunda vår undersökning på teorier som täcker var och ett av våra områden, det vill säga sam- och särundervisning, genus och etnicitet. Vi tror att dessa teorier kan bidra till att tolka resultaten på ett korrekt sätt och därigenom uppnå vårt syfte.

1.6.1 Hypotes

Vår hypotes är att lärare i *Idrott och hälsa* från skolor där majoriteten av eleverna har svensk bakgrund inte har problematiserat sam- och särundervisning i samma utsträckning som lärare i *Idrott och hälsa* från skolor med elever där majoriteten har annan etnisk bakgrund.

1.7 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka lärares, från olika geografiska områden, åsikter och erfarenheter om sam- och särundervisning i ämnet *Idrott och hälsa*. Följande frågeställningar har använts för att uppnå syftet:

- Vilka är lärarnas åsikter och erfarenheter om sam- och särundervisning?
- Vilka är lärarnas åsikter och erfarenheter om genus i sam- och särundervisning?
- Vilka är lärarnas åsikter och erfarenheter om etnicitet i sam- och särundervisning?

⁴³ Thomas Hylland Eriksen, *Etnicitet och nationalism* (Nora: Bokförlaget Nya Doxa AB, 2000), s. 51.

⁴⁴ Ibid. s. 65.

⁴⁵ Ibid. s. 52.

⁴⁶ Ibid. s. 53.

⁴⁷ Ibid. s. 54.

2 Metod

2.1 Metodval

I vår undersökning valde vi att genomföra kvalitativa intervjuer. Anledningen till det är att i kvalitativa intervjuer är endast frågeområdena bestämda. Syftet med kvalitativa intervjuer är att få så uttömmande svar från den intervjuade som möjligt inom det område som behandlas.⁴⁸ Detta metodval ansåg vi var det som skulle besvara våra frågeställningar på bästa sätt.

2.1.1 Urval

Eftersom undersökning berör skillnader av specifika områden så har deltagande lärare i undersökningen valts utifrån på vilket område de arbetar i. Vi tog kontakt med en lärare i Område A och en lärare i Område B och blev genom dessa hänvisade till de andra två lärarna i respektive område. Intervjuer gjordes med tre stycken lärare från Område A där majoriteten av eleverna har svensk bakgrund och tre stycken lärare från Område B där majoriteten av eleverna har annan etnisk bakgrund. Alla de intervjuade lärarna var behöriga i ämnet *Idrott och hälsa*. Vi har valt att inte ta hänsyn till lärarnas ålder, kön, etnicitet eller andra liknande aspekter utan förhåller oss till alla lärare som en kategori, professionaliteten lärare, vid tolkningen av vårt resultat. Vi gjorde denna avgränsning eftersom vi anser att dessa aspekter inte är avgörande för vår undersökning. Den enda skillnaden som vi tog hänsyn till var i vilket område lärarna undervisade i.

Alla lärarna bedriver till största del samundervisning på lektionerna i *Idrott och hälsa*. De frågeområden som berördes gick under tre huvudrubriker, sam- och särundervisning, genus och etnicitet. Under dessa huvudrubriker behandlades ett antal frågeområden (frågor), allt för att få så uttömmande svar som möjligt. Frågeområdena använde vi som mall under intervjuerna.

⁴⁸ Bo Johansson & Per Olov Svedner, *Examensarbetet i lärarutbildningen: Undersökningsmetoder och språklig utformning* (Uppsala: Kunskapsföretaget i Uppsala AB, 2004), s. 25.

2.1.2 Procedur

Vi kontaktade lärare i *Idrott och hälsa* ifrån två områden som vi visste uppfyllde våra kriterier för urvalet. Den aspekt i urvalet som vi tog hänsyn till var vilken bakgrund eleverna hade. Efter denna första kontakt hjälpte dessa lärare oss med att komma i kontakt med de övriga lärarna inom samma område. Kontakt togs genom telefonsamtal där vi förklarade övergripande att vi skulle genomföra en undersökning om sam- och särundervisning. Alla de kontaktade lärarna valde att delta i undersökningen och intervjutillfällena bokades in. Först genomfördes en pilotintervju för att testa frågeområdena för att se om det behövdes läggas till, tas bort eller förtydligas i några delar. Därefter gjordes revideringar i frågeformuläret. Intervjuerna genomfördes i enskilda rum där endast vi och den intervjuade närvarade. Alla intervjuer skedde utan tidsram och tog mellan 20-40 minuter. En av oss ledde intervjun och den andra ställde följdfrågor vid behov. Sammanlagt intervjuade vi tre lärare var. Intervjuerna som genomfördes var kvalitativa ostrukturerade intervjuer och bestod av 16 stycken frågeområden. Vi använde diktafoner vid våra intervjutillfällen. Därefter gjordes transkriberingar för att sedan kunna använda dessa för att tolka resultatet. Vid databearbetningen kategoriserades innehållet av intervjuerna i våra tre huvudrubriker sam- och särundervisning, genus och etnicitet. Under huvudrubrikerna gjordes även en indelning beroende på vilket område läraren som svarat kom ifrån.

2.1.3 Tillförlitlighet

Eftersom kvalitativa intervjuer valdes som metod gavs uttömmande svar och därmed anser vi att validiteten är hög. I och med att lärarna inte i förväg var informerade om vilka frågor som skulle ställas under intervjun var förhoppningen ifrån vår sida att få fler spontana och sanningsenliga svar. Vi lät även intervjupersonerna svara utan att bli avbrutna och följdfrågor ställdes inte förrän det blev tyst. Allt för att öka validiteten.

De kvalitativa intervjuernas frågeområden var förutbestämda och alla frågor ställdes till alla intervjudeltagarna. Däremot skilde sig följdfrågorna åt beroende på den intervjuades svar. Vi tror dock inte att detta har påverkat reliabiliteten eftersom i kvalitativa intervjuer ges inte identiska svar och följdfrågor är en nödvändighet.⁴⁹

⁴⁹ Bo Johansson & Per Olov Svedner, *Examensarbetet i lärarutbildningen: Undersökningsmetoder och språklig utformning* (Uppsala: Kunskapsföretaget i Uppsala AB, 2004), s. 25.

Däremot kan det finnas andra aspekter som kan ha påverkat reliabiliteten. Att de sex intervjupersonerna inte blev intervjuade av samma person kan vara en nackdel. En fördel var dock att båda intervjupersonerna närvarande vid samtliga intervjuer och båda hade möjlighet att ställa följdfrågor. En annan aspekt som kan ha påverkat reliabiliteten är i vilken fysisk miljö som intervjuerna hölls. Fyra av sex intervjuer hölls i rum där de intervjuade inte blev avbrutna. I de två andra intervjuerna så fanns det stunder där intervjuerna blev avbrutna av olika anledningar. Det kan ha lett till att intervjupersonerna blev mindre fokuserade och inte kunde tänka igenom alla frågor och svar tillräckligt vilket kan ha påverkat reliabiliteten.

2.1.4 Forskningsetisk diskussion

Eftersom undersökning genomfördes på vuxna behövdes inga andra samtycken. Däremot kontaktades alla lärare innan intervjuerna och de fick valmöjligheten att antingen delta eller att avstå från undersökningen. Men vi beslutade oss för att inte i förväg informera detaljerat om intervjufrågorna, utan gav lärarna endast huvudteman inför intervjuerna. Lärarna fick även under intervjuerna möjligheten att när som helst avbryta om de inte längre ville delta.

3 Resultat

3.1 Sam- och särundervisning

3.1.1 Område A

Gemensamt för alla tre lärare i detta område var att de alla bedrev samundervisning på lektionerna i *Idrott och hälsa*. Det var ingen av lärarna som själva valt att bedriva samundervisning i skolan utan anledningarna till att lektionerna i *Idrott och hälsa* var samundervisade varierade hos lärarna. En lärare syftade på att det tidsmässigt inte gick att ha särundervisning då det skulle bli dubbelt så många lektioner. En annan lärare menade att det var förutbestämt att samundervisning skulle bedrivas på lektioner i *Idrott och hälsa* medan den tredje läraren sa ”nej jag har inte valt det, vi har alltid haft det så.”⁵⁰ Trots att ingen av lärarna hade valt samundervisade lektioner i *Idrott och hälsa* så föredrog två av lärarna samundervisning medan den tredje föredrog en kombination. ”Jag, jag tycker att det bästa är en gång i veckan samundervisning, en gång i veckan särundervisning, om man har den möjligheten.”⁵¹

Alla lärarna talade väldigt positivt om samundervisning och det som var gemensamt för lärarna var ordet samarbete. Två av lärarna tyckte även att samundervisade lektioner i *Idrott och hälsa* bidrar till att elever lär sig att acceptera var och ens olikheter. Den ena läraren menade även att samundervisningen är den undervisningsform som inkluderar elever till skillnad från särundervisningen som exkluderar vissa elever. ”Och det är ju lite det det handlar om när man kör särundervisning det är att man exkluderar de här eleverna att ni är speciella eller ni är speciella. Istället för att inkludera alla i undervisningen.”⁵² Den tredje läraren menade i sin tur att förutom samarbetet så minskar konkurrensen på lektionerna. ”Man tar bort lite av det här med konkurrensen och att alltid vara bäst att man ser andra delar i idrotten att det blir mer inriktning mot samarbete och att man har lite roligare tillsammans.”⁵³

En av lärarna hävdade även att samundervisning fungerar bättre än särundervisning om det finns en viss fördelning mellan könen. Läraren anser att i en samundervisad klass så bör det

⁵⁰ Lärare. 6.

⁵¹ Lärare. 5.

⁵² Lärare. 4.

⁵³ Lärare. 5.

finnas fler antal flickor än pojkar. Om det skulle vara tvärtom skulle samundervisningen inte vara en lika bra undervisningsform. ”Men rätt fördelning av tjejer och killar i en grupp gör att de fungerar bättre tillsammans och jobbar mycket bättre tillsammans. Någonstans runt 55 procent tjejer, 45 killar eller 60-40 där någonstans.”⁵⁴

Lärarna är inte helt avståndstagande för särundervisning. De två lärarna som enbart föredrog samundervisning menar däremot att särundervisning kan vara nödvändigt inom ett visst moment i undervisningen i *Idrott och hälsa*. Det visade sig även att dessa två lärare själva bedrev vissa särundervisade moment i sin egen undervisning i *Idrott och hälsa*. Den ena läraren pratade om att ibland ville flickorna göra något som inte pojkarna ville och ”då får killarna göra någonting ute och sen byter man nästa lektion” eller ”jag låter killarna kanske börja med att simma 400 meter medan jag kör tekniskim crawl med tjejerna. Så byter vi bara.” Den andra läraren menade även att det inom samundervisade lektioner i *Idrott och hälsa* förekom särundervisade moment. ”Sen kan det vara inom den samundervisade gruppen att man har undergrupper ibland att de får välja olika saker eller att man kan göra några enstaka små lag för tjejer eller lag för killar...”⁵⁵

Det var endast en av lärarna som hade förslag på hur särundervisning kunde bedrivas utan att dela upp eleverna baserat på kön. Läraren talade om en sorts nivågruppering där de starkaste kan ingå i en grupp och resterande i en annan. På så vis skulle särundervisningen gå ut på att dela upp eleverna i de som är bra och de som är mindre bra. ”Varför ska inte de högprestera ha, eller de högprestera kanske ska ha en egen och där resten ska ha tillsammans. Det skulle ju också kunna vara en form av inkludering där man inte exkluderar någon som är dålig utan där man inkluderar de som behöver och de som är extra duktiga.”⁵⁶ En annan lärare var starkt emot nivågruppering. Läraren hade inget förslag på hur särundervisning skulle kunna se ut om man inte baserade uppdelningen på kön. Däremot menade läraren att nivågruppering är förkastligt och att det inte är en lärares jobb att avgöra vem som är bra och vem som är dålig. ”I skolan ska man aldrig bli utsatt för att en lärare står och berättar för alla andra, ni är de duktigaste och ni är de sämsta förutom just vid turneringar.”⁵⁷

⁵⁴ Lärare. 4.

⁵⁵ Lärare. 5.

⁵⁶ Lärare. 4.

⁵⁷ Lärare. 5.

3.1.2 Område B

När det gäller undervisningsformen i Område B så använde sig de tre lärarna av både sam- och särundervisning på lektionerna i *Idrott och hälsa*. Däremot ansåg alla lärarna att samundervisning var den undervisningsform de föredrog och använde sig av mest. De menade att särundervisningen endast förekom i vissa moment, ”Mesta är samundervisning. I enstaka fall är det särundervisning. Men inte schemalagd utan det kan vara specifika lektioner.”⁵⁸

I Område B talade alla lärarna väldigt positivt om samundervisning och tryckte på elevernas utveckling i samarbetsförmåga, då de fick ha lektion tillsammans med det andra könet. Två av lärarna talade även om gruppdynamiken och hur den blev bättre med samundervisning. De menade även att eleverna utvecklas mer i den undervisningsformen. Den tredje läraren tog upp att elever tar mer hänsyn till varandra på samundervisade lektioner och lär känna varandra bättre. ”Fördelarna är som jag sa man lär sig och ta hänsyn till varandra man man, man lär sig umgås, idrotten är också mycket och lära känna varandra och umgås liksom se hela klassen.”⁵⁹

Trots att lärarna i den egna undervisningen använde sig av särundervisning i vissa moment under lektionerna så ifrågasatte alla tre lärarna vitsen med särundervisning och att dela upp klassen i flickor och pojkar. En av lärarna tryckte på att särundervisning skapar mer orättvisor mellan könen och ”fortsätter slå in en kil i den här klyftan mellan killar och tjejer.”⁶⁰ Läraren menar på att det inte är särundervisningen som skapar orättvisor och begränsar eleverna utan idrottslärarens attityd gentemot samundervisning. Detta menar läraren kan ske om en idrottslärare inte kan hantera samundervisade klasser eller inte har en positiv syn på den undervisningsformen. ”Alltså jag tror att det är idrottsläraren som kan, som kan se nackdelar alltså så som begränsa.”⁶¹ Den tredje läraren ifrågasatte inte bara särundervisning på lektionerna i *Idrott och hälsa* utan även på att överhuvudtaget skilja flickor och pojkar åt inom idrotten. ”Ja men samhället består ju av män och kvinnor. Jag förstår inte varför man skulle dela på det för att man ska ha idrott överhuvud taget.”⁶²

⁵⁸ Lärare. 2.

⁵⁹ Lärare. 1.

⁶⁰ Lärare. 3.

⁶¹ Lärare. 1.

⁶² Lärare. 2.

Alla lärarna i Område B menade även att det finns andra möjligheter än att dela upp klassen i flickor och pojkar. En av lärarna menade att ”man kan göra grupper efter hur de känner för dagen”⁶³ medan de två andra talade om att ordna grupper efter ålder och på så vis ”köra åldersintegrerat, alltså högstadiet, sjuan åttan nian till exempel. Eller köra sexor treor bara för att få ett fadderskap.”⁶⁴ En av dessa lärare var även inne på att nivågruppera och att fokusera på elevers ”bakgrund och man delar in i idrottande elever och icke idrottande elever.”⁶⁵

3.2 Genus

3.2.1 Område A

I Område A skiljer sig lärarnas åsikter åt om vilka som gynnas av samundervisning. En lärare säger att flickor gynnas mest, men inte i de yngre årskurserna utan ”från ungefär mitten på femman och uppåt så gynnas tjejerna mer tror jag.”⁶⁶ Sedan när läraren tänker efter på sin egen undervisning så säger läraren sig inte ha upplevt att varken pojkar eller flickor dragit fördel av samundervisning. Läraren säger att det kan vara en nackdel för flickor för ”att det kan vara för tufft, framförallt i i klasser som inte fungerar.”⁶⁷ En annan av lärarna tar inte upp vem som kan gynnas utan vilka som missgynnas. Läraren säger att de svagaste pojkarna missgynnas med samundervisning för att de märker att de är sämre än alla flickor och då sjunker deras självförtroende. ”Det ju dessutom så det är ganska självklart att de svagaste killarna kan ofta ha svårt att köra samundervisning för de märker att de är sämre än, de kanske är sämre än alla tjejerna och det kan få deras självförtroende att sjunka ännu mer.”⁶⁸ Även en flicka som är svag i en samgrupp säger läraren kan tappa självförtroende.⁶⁹ Den tredje läraren i Område A säger att om läraren uppskattar hur det ser ut över hela Sverige så gynnas pojkarna mest av samundervisning eftersom det fortfarande bedrivs mest bollspel på lektionerna. Läraren tar också upp att samundervisningen ”blir för mycket på killarnas villkor eller på de starka barnens villkor kan det bli.”⁷⁰ Alla tre lärarna kan på något sätt se att flickor skulle gynnas av särundervisning. Två av de tre lärarna säger att de svaga eller ovana

⁶³ Lärare. 1.

⁶⁴ Lärare. 3.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Lärare. 4.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Lärare. 5.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Lärare. 6.

flickorna skulle gynnas mer av särundervisning än de svaga eller ovana pojkarna.⁷¹ Den ena läraren tror att flickorna då skulle våga ta för sig lite mer i en särundervisad grupp.⁷² Den andra läraren säger att det skulle bli svårare för de svaga eller ovana pojkarna på så sätt att det skulle bli tuffare för dem vid särundervisning.⁷³ Den tredje läraren tar upp flera exempel där särundervisning är att föredra och vilka den gynnar då i de olika momenten. ”... när det gäller bollsporter där killar är lite tuffare, lite starkare och lite snabbare och är lite mer elitinriktade så tycker jag att jag får ut mer kvalitet av lektionerna ialla fall en gång i veckan...”⁷⁴ Läraren säger också att de starkaste flickorna i ett moment kan missgynnas på så sätt att de tycker undervisningen blir tråkig vid särundervisning. Läraren tar även upp att en fördel för pojkarna är att de vid särundervisning blir en homogenare grupp och då kan utvecklas som pojkar med manligt perspektiv. Läraren anser dock att ”tjejerna som har en möjlighet att få visa att få en framträdande roller som väldigt ofta killarna tar annars och det kan jag ju säga det är oavsett stadium.”⁷⁵

Alla tre lärarna säger att det generellt sett inte skulle vara någon skillnad på en pojkgrupp respektive en flickgrupp. En av lärarna säger dock att initiativförmågan kan vara större i en pojkgrupp och att flickorna är kanske något mer avvaktande.⁷⁶ Lärarna skiljer sig åt i uppfattning om de skulle anpassa sitt lektionsupplägg till om de hade en pojkgrupp respektive en flickgrupp. Två av lärarna säger att de inte skulle göra någon skillnad på lektionsinnehållet. Den tredje läraren säger att vid en pojkgrupp så är det full fart från början och att läraren då skulle sätta på musik så att eleverna får springa av sig. ”... kanske skulle jag vara noga med det att dem skulle känna sig nöjda från början bara ös och klös lite mer kanske.”⁷⁷ Samma lärare skulle i flickgruppen mer uppmuntra eleverna till att leda och ta för sig ordentligt. I flickgruppen skulle man träna för att sedan komma igång med ”ös och klös.”⁷⁸

⁷¹ Lärare. 4 & 6.

⁷² Lärare. 4.

⁷³ Lärare. 6.

⁷⁴ Lärare. 5.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Lärare. 6.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Ibid.

3.2.2 Område B

Alla lärarna i Område B ansåg att man inte kunde säga om pojkar eller flickor gynnas mest av samundervisning. Det kunde se att båda könen gynnades beroende på hur situationen var. De såg istället att de elever som var duktigare i ett moment bidrog till att lyfta de andra, oavsett om det var pojkar eller flickor. En lärare tyckte sig dock kunna se att osäkra flickor som vågade vara med, blev tryggare i sig själv och vann mest på samundervisning. ”Jo när man får med de här flickorna att våga i samundervisningen så vinner ju de mest på det.”⁷⁹

Om lärarna skulle bedriva särundervisning så har lärarna olika åsikter om vilka som skulle gynnas av det. En av lärarna berör inte det området på ett tydligt sätt.⁸⁰ En annan säger att flickor skulle gynnas mest av särundervisning och att en fördel för pojkarna är att om de är fysiskt duktiga så hämmas de inte i utvecklingen av sporten, rent tekniskt, vid särundervisning.⁸¹ Den tredje läraren anser att flickor och pojkar skulle gynnas lika mycket. ”Men det är nog likadant där alltså har man då valt att ha särundervisning så tror jag liksom att båda gynnas lika mycket av det.”⁸²

Alla tre lärarna i Område B pratar om att i vissa moment sker en uppdelning av pojkar och flickor. De tre lärarna berörde framförallt simningen. En av tre lärare har särundervisning i momentet simning.⁸³ Alla de tre lärarna talar om kroppsfixering och osäkerhet som finns i samband med simningen. ”Ja simning kan vara en sådan sak där tjejerna känner sig liksom lite osäkra på sin kropp och liksom hur det är att vara i vattnet och ja men sådana saker.”⁸⁴ En av de två lärarna som har samundervisning säger dock att läraren har flickor som inte deltar på samundervisningen utan går på kvinno-sim. ”De som har själ måste jag ju gå med när det är kvinno-sim för att de överhuvudtaget ska simma.”⁸⁵

Lärarna i Område B ser skillnader mellan att ha en pojkgrupp respektive en flickgrupp. En av lärarna säger att man ibland skulle få ett bättre spel i bollspel i en pojkgrupp.⁸⁶ En annan lärare svarar att man skulle kunna köra mycket tuffare rent fysiskt med pojkarna. ”Jag som

⁷⁹ Lärare. 2.

⁸⁰ Lärare. 1.

⁸¹ Lärare. 2.

⁸² Lärare. 3.

⁸³ Lärare. 1.

⁸⁴ Lärare. 3.

⁸⁵ Lärare. 2.

⁸⁶ Lärare. 1.

person blir ju väldigt, alltså det går ju oftast att köra mycket tuffare med killar rent fysiskt.”⁸⁷ Däremot var alla tre lärare i Område B enade om att man inte skulle anpassa sitt lektionsupplägg utifrån om de hade en pojkgrupp eller flickgrupp. En av lärarna säger att man anpassar alltid sitt lektionsupplägg till gruppens kunskande och förkunskaper men annars skulle det vara samma. ”Samling, genomgång, och sen utförande och ut, nedvarvning och lite sådant där.”⁸⁸

3.3 Etnicitet

3.3.1 Område A

De tre lärarna i detta område berättade att de hade ytterst få elever med annan etnisk bakgrund på skolorna där de arbetar. De har även rent allmänt väldigt lite erfarenheter av att arbeta med elever av annan etnisk bakgrund. Den kunskap lärarna hade av elever med annan etnisk bakgrund hade de fått utav andra lärarkollegor. En av lärarna säger ”... det mesta jag vet det är från min bästa kompis som har jobbat i Rinkeby i hela sitt liv och från henne har jag hört mycket och vi har liksom vi har pratat om det genom åren.”⁸⁹ De andra lärarna hänvisar också till andrahandskällor i den informationen de har om elever med annan etnisk bakgrund. En lärare säger då att ”Ja vad jag hör av kollegor som har jobbat på sådana skolor”⁹⁰ medan en annan lärare också hänvisar till sina kollegor och yttrar ”Det är min erfarenhet av de kolleger jag har pratat med.”⁹¹

Alla lärare uttryckte att valet av undervisningsform skulle skilja sig om de undervisade i en skola där majoriteten av eleverna kom från annan etnisk bakgrund. En av lärarna menade att om läraren hade bytt plats med sin vän som jobbade i en skola i Rinkeby så skulle läraren definitivt ha särundervisning med klassen. Läraren menade även att det är viktigt då barnen är äldre. Anledningen till detta menade läraren var ”att jag tror inte de är vana vid det och jag tror inte det går lika bra.”⁹² En annan lärare hävdade att särundervisning skulle väljas som undervisningsform om en viss andel av eleverna tillhörde en särskild religion. ”... men jag

⁸⁷ Lärare. 2.

⁸⁸ Lärare. 3.

⁸⁹ Lärare. 6.

⁹⁰ Lärare. 5.

⁹¹ Lärare. 4.

⁹² Lärare. 6.

hade nog valt särundervisning om jag jobbat på en skola där kanske 90 % är muslimer.”⁹³ Samma lärare menade att särundervisning även var viktigt i klasser där många av eleverna har annan etnisk bakgrund därför att ”det finns fler komponenter att ta hänsyn till.”⁹⁴ Vidare hänvisade läraren till sina kollegor som ansåg att särundervisning är speciellt viktigt i områden där stor del av eleverna har annan etnisk bakgrund. Detta på grund av att ”tjejerna ger mer, killarna ger mer när de är särundervisade. Annars är det så stort maktspel hela tiden, framför allt bland killarna.”⁹⁵ Den tredje läraren hänvisar också till andra kollegor då denne vill förklara varför särundervisning är den undervisningsform som är mest lämpad i klasser där många elever har annan etnisk bakgrund. Läraren uttrycker sig som så att ”ja i och med att jag har hört vad andra kollegor säger att det är komplicerat så tror jag att det skulle vara komplicerat för mig också men om jag fick bestämma så skulle jag önska eller vilja att det inte vara någon skillnad utan att man kunde hitta en lösning. Men jag tror tyvärr att man i och med den här etniska bakgrunden och religioner som inte /.../ där man då inte får byta om eller visa upp nakenhet det vill säga med hud överhuvudtaget då är det klart man måste ta hänsyn till det.”⁹⁶

Religion är en faktor som två av lärarna tycker bidrar till att särundervisning är ett bättre alternativ för elever med annan etnisk bakgrund. En av lärarna hävdar att det är skillnader på en skola där majoriteten av eleverna har svensk bakgrund och en skola där majoriteten har annan etnisk bakgrund. Denna skillnad finns i och med elevernas religiösa bakgrund. Läraren uttrycker bland annat att "kommer man då ut till Område A skolan där det är nästan bara svensk bakgrund och vi tar Rinkeby skolan vi fortsätter med det där det är relativt få svenskar så är jag övertygad om att det är skillnad i upplägget just när det gäller det här med religion.”⁹⁷ Läraren menar även att flickor tenderar att få särundervisning på grund av sin religiösa tillhörighet. ”... det finns en hel del lärare som gör specialdealer då att dem här flickorna kanske får ha någon typ av särundervisning inte för att de är svaga utan för att deras bakgrund och deras religion.”⁹⁸ Den andra läraren menar att religionen är begränsande för idrottsundervisningen och att särundervisning skulle vara ett val för att grupperna skulle få

⁹³ Lärare. 4.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Lärare. 5.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Ibid.

samma möjligheter. Han menar att ”i all undervisning, vissa tjejer och vissa killar får inte göra det där och det där därför att religionen säger att de inte får göra det.”⁹⁹

Förutom att religionen ses som en faktor som leder till särundervisning i områden där många elever har annan etnisk bakgrund, så menar två av lärarna att föräldrarna även de har en stor påverkan på undervisningsformen. En av lärarna konstaterade att denne skulle anpassa undervisningen efter deras önskemål. Den andra läraren menar att anpassningen sker om föräldrarna ställer de kraven. ”Ja vad jag hör av kollegor som har jobbat på sådana skolor så har de upplevt att det har varit viktigt att dela upp så att killar för sig och tjejer för sig för att föräldrar har ställt det kravet.”¹⁰⁰

Alla tre lärare menar att momentet simning är det som är det tydligaste momentet där uppdelning bör ske i klasser där många elever har annan etnisk bakgrund. En lärare förklarar inte varför det är speciellt viktigt att ha särundervisning i detta moment, däremot gör de andra två lärarna det. Den ena läraren hävdar att särundervisningen i simningen är mer relaterat till elevernas bristande kunskaper. ”Ehmm en del kanske inte ens kan delta på simundervisning för att de har varit i Sverige ett år och de har aldrig simmat, kanske går i gymnasiet. De bara sjunker, så att då kan du inte köra samma undervisning med.”¹⁰¹ Den andra läraren hävdar att orsaken till delad simundervisning är ”att inom vissa religioner så så får inte flickorna vara avklädda och synas inför killar och därmed badet överhuvudtaget”¹⁰² och att det på så vis skapar ett problem som påverkar undervisningen. ”Det kan man ju säga både när det gäller det här med att duscha det får eventuellt inte byta om och visa sig för andra men de duschar ju inte med killar, jag kan inte det där med avkläddhet och tjejer. Ja visst är det ett handikapp. Det tycker jag definitivt.”¹⁰³

Alla tre lärarna uttrycker att särundervisning är att föredra i klasser där många elever har annan etnisk bakgrund. Dock säger lärarna emot sig själva i olika delar av intervjuerna. En av lärarna svarade nej på frågan om denne skulle skilja på val av undervisningsform med elever från annan etnisk bakgrund. Läraren säger senare i intervjun att det är viktigt med särundervisning just för äldre elever i klasser där majoriteten har annan etnisk bakgrund. En

⁹⁹ Lärare. 4.

¹⁰⁰ Lärare. 5.

¹⁰¹ Lärare. 4.

¹⁰² Lärare. 5.

¹⁰³ Ibid.

annan lärare säger ”Det blir som att exkludera en grupp. Ni är speciella ni får det på ert sätt, ni får det på ert sätt, ni får det på ert sätt. Om man försöker på något sätt inkludera de så tror jag det är enklare. Man vinner på det i längden och då, annars så gör man ju, annars blir det konstigt.”¹⁰⁴ Den tredje läraren säger att ”men i grunden skulle jag inte vilja det för jag vill ju vara en idrottslärare som gör lika för alla och inte plockar runt bara för att man har en religion med sig där man kommer ifrån.”¹⁰⁵

3.3.2 Område B

De tre lärarna i detta område arbetar med klasser där majoriteten har annan etnisk bakgrund och de är alla för samundervisning. De menar även att samundervisning är särskilt viktigt i ett område där många av eleverna har annan etnisk bakgrund. Lärarnas förklaringar till varför samundervisning är viktigt är lik varandras. En av lärarna menar att det är viktigt för det sociala hos eleverna att ha samundervisning. Läraren hävdar även att särundervisning inte ger en korrekt bild av hur samhället ser ut idag. ”Ja men alltså sociala, sociala spelet mellan människor. När är vi uppdelade i kvinnor och män liksom?”¹⁰⁶ En annan lärare talar också om det sociala spelet och hur viktigt det är att lära sig samarbeta trots olika kön. Läraren trycker även på att elever från annan etnisk bakgrund ibland är ovana med samundervisning och därför behöver erfaras det mer. ”Ännu mer att man ska ha samundervisning med elever med annan etnisk bakgrund eftersom de ofta kommer från kulturer där man inte har kanske samma sam, alltså gör saker tillsammans med andra könet då. Och i och med att de är i Sverige och kommer troligtvis till 90 % fortsätta bo i Sverige även som vuxna så är det bra att de lär sig arbeta redan som barn då tillsammans med tjejer och killar.”¹⁰⁷ Den tredje läraren är inne på samma spår men trycker även på samundervisning som ett medel för att öka elevers frihet och motverka hedersrelaterat våld. ”... jag tror också det är viktigt i sådant här område att ha blandat för att man märker att när skolan är slut så sitter de kvar här, de vill inte gå hem för då måste de ju göra massa grejer hemma och sköta alltihop vissa elever, de vill vara här de vill umgås de vill kunna hålla eller sitta nära en tjej utan att någon ska säga någonting att de någonting fel. Så det är, på idrotten det är frihet tror jag för dem. Det är viktigt också mot

¹⁰⁴ Lärare. 4.

¹⁰⁵ Lärare. 5.

¹⁰⁶ Lärare. 2.

¹⁰⁷ Lärare. 3.

hedersvåld tror jag också både för tjejer och också killar att de visar, eller lär visa att man har respekt för varandra.”¹⁰⁸

Alla lärare hävdar att det är särskilt viktigt med samundervisning i områden där majoriteten av eleverna har annan etnisk bakgrund men att det finns moment där särundervisning är nödvändigt. Alla lärare talar om simningen som ett av momenten där särundervisning sker. Lärarna menar att särundervisning är den bästa undervisningsformen i simning på grund av religion. ”Sen kan det vara vissa moment då rå, simning simundervisning där det rent, ja vad heter det, att det på grund av barnens religion att du inte får undervisa simning.”¹⁰⁹ En annan lärare menar att det inte endast är religionen som skiljer skolor där många elever har annan etnisk bakgrund, utan också kunskaperna som gör att det inte går att bedriva samundervisade lektioner på simningen. ”... två tredjedelar ungefär som inte kan simma. Så det är väl det som skiljer Område B skolan från de andra skolorna.”¹¹⁰ Lärarna har olika tillvägagångssätt för momentet simning och den undervisning som då bedrivs. Två av lärarna talar om kvinno-sim och att det är en bra möjlighet för de elever som på grund av religionen inte kan delta med de andra barnen. Då handlar särundervisningen mer om religiös bakgrund än kön. ”Och så är det de av religiösa skäl som inte får av sina föräldrar. De går på kvinno-sim.”¹¹¹ En av lärarna menar att det ibland inte räcker med särundervisning som medel för att få eleverna att simma. Läraren har en annan metod för att respektera elevers religiösa tillhörighet. ”Nej, det har varit vissa som inte får gå och simma och då har vi förklarat och vissa har ändå vägrat och då får de IG i betyg på idrottsbetyg, men vi skriver sedan en bilaga där man säger lite olika vad eleverna har uppnått och då skulle man ju skriva då i simning på grund av religiösa skäl och så, därför inte når målet.”¹¹²

Två av lärarna menar även att inom dansen kan det vara svårigheter att ha samundervisning. En av lärarna uttrycker sig att ”det är ju i sådant fall dansen då som skulle vara ett sådant moment där man, där de inte får, menar på att man inte får ta i killar och sådan men det kan ju vara så att, det handlar ju också kanske om kulturen vad dans innebär i deras kultur.”¹¹³ Däremot menar läraren att samundervisning fortfarande är den bästa undervisningsformen

¹⁰⁸ Lärare. 1.

¹⁰⁹ Lärare. 3.

¹¹⁰ Lärare. 1.

¹¹¹ Lärare. 2.

¹¹² Lärare. 1.

¹¹³ Lärare. 3.

trots att eleverna på grund av sin religion inte får ta i varandra. Läraren menar även att eleverna utvecklas och lär sig ta i varandra i samundervisade klasser. ”För att även oavsett vad man har för religion och allting så finns det annat som styr i en viss ålder och då spelar det ingen roll, man får ett annat intresse av killar och tjejer så då brukar man vilja ta i varandra istället. Tycka att det är lite spännande och så och då funkar dansen väldigt bra haha.”¹¹⁴ Den andra läraren menar också att dans kan vara ett moment där eleverna på grund av religiösa skäl inte får ta i varandra. Läraren är övertygad om att det i slutändan lönar sig att ha samundervisning och att kraven från föräldrarnas håll blir färre. ”Ja många muslimska flickor får inte hålla i pojkar för sina föräldrar, säger de. Eller föräldrarna kommer och säger till mig att jag vill inte att min dotter. Men mindre och mindre.”¹¹⁵

Ingen av lärarna skulle göra någon skillnad på undervisningen om de undervisade en klass där majoriteten av eleverna har svensk bakgrund. En lärare säger ”nej, nej jag skulle nog göra exakt, jag skulle undervisa exakt likadant som jag gör nu.”¹¹⁶ och en annan lärare uttrycker sig ”nej jag tror inte jag skulle undervisa på något annat sätt eller någon annan undervisningsform heller.”¹¹⁷ Den tredje läraren svarar nej på frågan om denne hade gjort någon skillnad i undervisningen om majoriteten av eleverna var av svensk bakgrund. Däremot förklarade ingen av lärarna varför de inte skulle ha gjort någon skillnad om dem undervisa barn med svensk bakgrund.

¹¹⁴ Lärare. 3.

¹¹⁵ Lärare. 2.

¹¹⁶ Lärare. 1.

¹¹⁷ Lärare. 2.

4 Sammanfattande diskussion

4.1 Sam- och särundervisning

Syftet med studien är att undersöka lärares, från olika geografiska områden, åsikter och erfarenheter om sam- och särundervisning i ämnet *Idrott och hälsa*. Resultatet av vår undersökning visar på skillnader i åsikter och erfarenheter om sam- och särundervisning beroende på vilket område lärarna arbetar i. Men det finns även vissa skillnader mellan lärarna inom samma område.

Resultatet av undersökningen visar att alla lärare är positivt inställda till samundervisning, oavsett område de arbetar i. De anser att samundervisning främjar samarbete och att eleverna lär sig ta hänsyn till varandra. Liknande resultat visas i Eklunds forskning då lärare i *Idrott och hälsa* i undersökningen från början var negativa till samundervisning men uppfattade att eleverna vände sig och började tycka att samundervisning i gymnastik (*Idrott och hälsa*) var något naturligt. Lärarna där ansåg också att samundervisning ledde till ett ökat hänsynstagande och ökad samarbetsförmåga hos elever.¹¹⁸ Det tyder på en utveckling av synen på samundervisning som vi tror beror på de positiva effekter som lärarna upplever att undervisningsformen ger. Dessa positiva effekter kan ses utifrån Berger och Luckmann teori om social interaktion. Berger och Luckmann menar att det människan kommer i kontakt med i vardagen och de sociala kontakterna som människan upplever bidrar till hennes verklighet.¹¹⁹

När det gäller särundervisning så skilde sig åsikterna åt beroende på vilket område lärarna undervisade i. Lärarna i Område A var i det stora hela mer positivt inställda till särundervisning och såg denna undervisningsform som ett alternativ i vissa moment. Lärarna i Område B såg, till skillnad från lärarna i Område A, särundervisning mer som en nödvändighet i vissa moment för att ens kunna bedriva undervisning i *Idrott och hälsa*. I övrigt ifrågasatte lärarna i Område B vitsen med särundervisning. Även forskning som Gray och Wilson har gjort visar på att lärare föredrog samundervisning före särundervisning. Anledningen till dessa resultat kan vara att lärare överlag ser fler nackdelar med

¹¹⁸ Marita Eklund, *Lärares syn på samundervisning i gymnastik* (diss. Åbo: Åbo akademis förlag, 1999), s. 281.

¹¹⁹ Margareta Bäck-Wiklund, "Fenomenologi: Livsvärld och vardagskunskap", i *Moderna samhällsteorier: Traditioner riktningar teoretiker*, red. Per Månson (Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag, 2007), s. 79-80.

särundervisning än vad de gör med samundervisning. Särundervisning kan leda till negativa effekter som kan ta uttryck i form av ett ökat tävlingsklimat eller mobbing, vilket också Gray och Wilson kommer fram till i sin undersökning.¹²⁰ Vi ställer oss frågande till varför det finns skilda åsikter mellan områdena om huruvida särundervisning ska bedrivas. Vi kan av resultatet i denna studie inte utläsa några tecken som visar på att särundervisning ska bedrivas istället för samundervisning.

När det gäller att bedriva särundervisning som inte är baserad på könssegregerad undervisning var lärarna i Område A ense medan de i Område B var enade. Alla lärarna i Område B föreslog ett alternativt sätt att bedriva särundervisning vilket var nivågruppering av olika slag. Anledningen kan vara att lärarna i Område B är enade och öppna till att bedriva en mer varierande verksamhet, medan lärarna i Område A inte verkar vara det. Vi upplever att lärarna i Område A reproducerar sin undervisning utan att tillräckligt reflektera över innehållet.

4.2 Genus

De största skillnaderna i erfarenheter och åsikter hos lärarna i Område A respektive Område B är synen på pojkar och flickor och vilka som gynnas respektive missgynnas av sam- respektive särundervisning. Lärarna i Område A skilde på pojkar och flickor och ansåg att det är flickorna som kan missgynnas av samundervisning. I övrigt så menade lärarna att det är de starka eleverna som gynnas av samundervisning. Utifrån resultatet vi har fått så ser vi en antydning till att de starka eleverna som lärarna i Område A talar om är pojkar. Om så är fallet överensstämmer vårt resultat med Hirdmans genusteori som menar att det råder ett maktspel i genussystemet som hjälper till att upprätthålla och reproducera den rådande könsordningen, där män har en högre status än kvinnor.¹²¹ Till skillnad från lärarna i Område A så skiljer inte lärarna i Område B på kön när det gäller vilka som gynnas eller missgynnas av samundervisning. De menar att det är situationen som är det avgörande för vilka som gynnas eller missgynnas. Lärarna upplevde att de duktiga eleverna bidrog till att lyfta de svaga eleverna oavsett om det var pojkar eller flickor. Vi anser att lärarna i Område B resonerar i

¹²⁰ Colette Gray & Joanne Wilson, "Educational Studies", *Teachers' experiences of a single-sex initiative in a co-education school*, 32 (2006:3, September), s. 292-293.

¹²¹ Margareta Ljung, "Feministisk teori", i *Moderna samhällsteorier: Traditioner riktningar teoretiker*, red. Per Månson (Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag, 2007), s. 245.

samma termer som Wernersson som menar att skillnader mellan pojkar och flickor är mindre intressanta då det kan finnas större skillnader individer emellan.¹²²

I Område A var lärarna eniga om att det till största del är flickorna som gynnades av särundervisning. De talar främst om att det är de svaga och ovana flickorna som gynnas. Lärarna kommenterar också att de svaga pojkarna kan missgynnas vid särundervisning då det kan bli ett för tufft klimat. Lärarna i Område B däremot hade mer delade åsikter om vilka som gynnas eller missgynnas. Det tror vi kan bero på att lärarna i Område B inte har reflekterat över frågan då de ofta bortser från könsperspektiv i sitt val av undervisningsform. Det är tydligt att det finns många olika åsikter om vilka som gynnas eller missgynnas av särundervisning. Även forskning ger detta intryck. Gray och Wilson visar i sin studie att lärarna, till skillnad från lärarna i Område A, trodde att det främst var pojkar som gynnades av särundervisning. Däremot menade lärarna i studien att flickor gynnades av särundervisning då de fick utrymme att visa upp sig mer.¹²³ Oenigheten i frågan om särundervisning tror vi beror på att den inte är tillräcklig aktuellt i dag då det anses vara ett gammalmodigt sätt att bedriva undervisning i *Idrott och hälsa*. Detta i sin tur har lett till att diskussionen om särundervisning i dagens samhälle anses vara förlegad. Vi ser det som ett tecken på en utveckling, då Hirdman skriver om att ju mer ”isärhållande” av båda könen verkar och fungerar, ju mindre ifrågasatt blir mannen som norm.¹²⁴ I sambandet med att samundervisning är den form av undervisning som dominerar i skolan så anser vi att det bidrar till att leda bort från den könsordning där endast mannen verkar som norm.

4.3 Etnicitet

Ett anmärkningsvärt resultat i vår studie visar hur olika lärarna resonerade beroende på vilket område de arbetade i. Det tror vi beror på att lärarna i Område A inte har egna erfarenheter utan har bildat sig en uppfattning utifrån vad de fått höra av andra lärarkollegor. Lärarna i Område B däremot möter elever av annan etnisk bakgrund dagligen och har på så vis egen erfarenhet och kunskaper om ämnet *Idrott och hälsa*.

¹²² Inga Wernersson, *Undervisning för flickor – undervisning för pojkar...eller...undervisning för flickor och pojkar?* (Stockholm; Liber Distribution, 1995), s. 7.

¹²³ Colette Gray & Joanne Wilson, ”Educational Studies”, *Teachers' experiences of a single-sex initiative in a co-education school*, 32 (2006:3, September), s. 290.

¹²⁴ Margareta Ljung, ”Feministisk teori”, i *Moderna samhällsteorier: Traditioner riktningar teoretiker*, red. Per Månson (Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag, 2007), s. 245.

Det som lärarna är överens om oavsett område är att man kan bedriva särundervisning i vissa moment med elever av annan etnisk bakgrund. Framförallt tas simning upp som ett moment. Lärarna i Område A har skilda åsikter i frågan om anledningen till särundervisning i simning. Lärarna i Område B tar endast upp en anledning till att bedriva särundervisning på simningen och det skulle vara av religiösa skäl. Vi ser att synen på sam- och särundervisning skiljer sig i momentet simning i förhållande till övriga undervisningen i *Idrott och hälsa*. Detta tycker vi tyder på att lärare har svårt att ta hänsyn till religion vid planerande och bedrivande av deras undervisning i *Idrott och hälsa*. Det här tycker vi blir påtagligt i simundervisning då religion ofta spelar en betydande roll som lärarna måste ta hänsyn till. Lundvall visar även att det finns svårigheter i samband med särundervisning då det blir problematiskt för skolor, och främst lärare i *Idrott och hälsa*, som måste finna ekonomiska lösningar med extraträning i könssegregerad grupp.¹²⁵

När det kommer till åsikterna och erfarenheterna om särundervisning i allmänhet så skiljer sig lärarna från de olika områdena sig åt. Alla lärarna i Område A menar att särundervisning är nödvändigt i ett område där majoriteten av eleverna har annan etnisk bakgrund. Anledningen till detta är att de anser att det finns en problematik med att bedriva samundervisning. Religion är något som lärarna kopplar samman med svårigheterna med att bedriva samundervisning. Synen på religionen är att den är begränsande för undervisning i *Idrott och hälsa* och att särundervisning skulle vara ett alternativ för att flickor och pojkar skulle få samma möjligheter. I motsatt till lärarna i Område A så anser lärarna i Område B att samundervisning är att föredra i ett område där majoriteten av eleverna har annan etnisk bakgrund. De anser att samundervisningen är en stor bidragande faktor till att öka samarbetet mellan könen och då bidra till att eleverna får ökad respekt för varandra oavsett kön. Detta i sin tur menar lärarna kan bidra till att eleverna lättare blir en del av det svenska samhället och dess sociala spel då samhället aldrig är uppdelat i män och kvinnor. Skillnaderna i åsikter mellan lärarna från de olika områdena tror vi beror på deras syn på etnicitet. Vi upplever att lärarna i Område A ser etnicitet utifrån religiösa tillhörigheter medan lärarna i Område B ser etnicitet utifrån ett kulturellt perspektiv. Anledningen tror vi beror på de olika kunskaper och erfarenheter som lärarna har av elever med annan etnisk bakgrund. Teorin enligt Bart menar på att det är kulturella skillnader i olika sammanhang som är den faktor som skapar

¹²⁵ Suzanne Lundvall, "It's really about human being...": exploring PE teachers perception of working in multicultural schools, 2006-05-17, s. 5.

etnicitet.¹²⁶ I och med detta ser vi att lärarna i Område B har liknande syn som Bart på etnicitet medan lärarna i Område A har en helt annan syn eftersom de kopplar samman etnicitet och religion. Anledningen till detta kan vara att lärarna i Område A har bildat sig en uppfattning utifrån andras erfarenheter om elever av annan etnisk bakgrund. Då skapas, enligt oss, en fördom hos lärarna om att etnicitet är detsamma som religion, vilket i sin tur leder till en uppfattning att elever med annan etnisk bakgrund bör ha särundervisning. Detta menar vi är förståeligt då även tidigare forskning, enligt Shah och Conchar, visar att särundervisning är att föredra bland muslimer till skillnad från människor med andra religiösa tillhörigheter.¹²⁷

4.4 Slutsats

Vår hypotes innan studien gjordes var att lärare i *Idrott och hälsa* från skolor där majoriteten av eleverna har svensk bakgrund inte har problematiserat sam- och särundervisning i ämnet Idrott och Hälsa i samma utsträckning som lärare i *Idrott och hälsa* från skolor med elever där majoriteten har annan etnisk bakgrund. Vi tycker oss kunna se att vår hypotes stämde till viss del. Lärarna från Område A hade inte reflekterat över frågan i samma utsträckning som lärarna i Område B, vilket vi tror beror på att lärarna i Område A inte kommit i kontakt med problematiken i samma utsträckning. Vi ser även att den största skillnaden mellan områdena är vilken utgångspunkt lärarna har när de resonerar. Lärarna i Område A utgick från problem som kan uppstå vid samundervisning medan lärarna i Område B utgick från fördelarna. Lärarna i Område B såg samundervisningen som ett medel för att få in elever med annan etnisk bakgrund i det svenska samhället. Lärarna i Område A skulle däremot försöka kringgå den problematik som de tror sig kan uppstå av religiösa skäl genom att använda sig av särundervisning.

De skillnader som finns i åsikterna hos lärarna från de olika områdena tror vi beror på stora skillnaderna i erfarenheterna av att arbeta med elever av annan etnisk bakgrund. Därför är det viktigt med utbyte av erfarenheter mellan olika områden för att öka insikten av olikheter som finns i den svenska skolan.

¹²⁶ Thomas Hylland Eriksen, *Etnicitet och nationalism* (Nora: Bokförlaget Nya Doxa AB, 2000), s. 53.

¹²⁷ Saeeda Shah & Catherine Conchar, "Cambridge Journal of education", *Why single-sex schools? Discourses of culture/faith and achievement*, 39 (2009:2, June), s. 194-195.

4.5 Vidare forskning

Eftersom det finns skillnader i åsikter och erfarenheter hos de två områdena tycker vi att det är viktigt att hålla vårt undersökningsämne aktuellt. Vi anser att vidare forskning inom ämnet är en nödvändighet.

Vid vidare forskning skulle det vara bra att undersöka flera lärare och ta hänsyn till faktorer som vi i vår undersökning valt att bortse ifrån, exempelvis lärarnas bakgrund såsom ålder, kön och etnicitet. Att vi valt att bortse från dessa faktorer kan ha påverkat vårt resultat. Av de lärarna som deltog i undersökningen kan ålder, kön och etnicitet ha varit avgörande i utformandet av deras åsikter och erfarenheter rörande sam- och särundervisning. Vi tror även att det finns andra faktorer som skulle kunna ha påverkat resultaten men som valdes bort på grund av begränsningar, såsom tid och andra resurser. De avgränsningar vi har gjort är vi därför nöjda med och de har lett till att vår undersökning blev möjlig att genomföra.

En vidare forskning inom ämnet skulle innebära att tankar och erfarenheter om sam- och särundervisning hos Idrott och hälsa lärare i större utsträckning undersöks och därmed kan användas i större sammanhang. Exempelvis kan vidare forskning bidra till att motverka de fördomar som finns om effekter av sam- eller särundervisning och vilka elever en viss undervisningsform mest är lämpad för. En vidare forskning inom ämnet kan även förbättra vissa delar inom lärarutbildningen eftersom forskningresultat ligger till grund för föreläsningar och diskussioner inom sam- och särundervisning och dess koppling till genus och etnicitet.

Mer forskning och ökad kunskap bidrar till att minska skillnaderna mellan lärare från olika områden och det tror vi är ett stort steg i skapandet av en mer jämställd skola.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

I författarnas ägo

Bandupptagning

Intervju 7/5 2010 med Lärare. 1

Intervju 8/5 2010 med Lärare. 2

Intervju 15/5 2010 med Lärare. 3

Intervju 8/5 2010 med Lärare. 4

Intervju 8/5 2010 med Lärare. 5

Intervju 14/5 2010 med Lärare. 6

Tryckta och elektroniska källor

Bäck-Wiklund, Margareta, "Fenomenologi: Livsvärld och vardagskunskap", i *Moderna samhällsteorier: Traditioner riktningar teoretiker*, red. Per Månson (Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag, 2007), s. 70-100.

Carli, Barbro, *The Making and Breaking of a Female Culture: The History of Swedish Physical Education in a Different Voice* (diss. Göteborg: 2004).

Eklund, Marita, *Lärarens syn på samundervisning i gymnastik* (diss. Åbo: Åbo akademis förlag, 1999).

Gray, Colette & Joanne Wilson, "Educational Studies", *Teachers' experiences of a single-sex initiative in a co-education school*, 32 (2006:3, September).

Hylland Eriksen, Thomas, *Etnicitet och nationalism* (Nora: Bokförlaget Nya Doxa AB, 2000).

Johansson, Bo & Per Olov Svedner, *Examensarbetet i lärarutbildningen: Undersökningsmetoder och språklig utformning* (Uppsala: Kunskapsföretaget i Uppsala AB, 2004).

Kursplan för Idrott och hälsa (Utbildningsdep., Stockholm, 1994).

Larsson, Håkan, "Bortom "sam- och särundervisning" i ämnet idrott och hälsa", i *Svebis årsbok: Aktuell beteendevetenskaplig idrottsforskning* (Lund: SVEBI, 2002), s. 101-120.

Ljung, Margareta, "Feministisk teori", i *Moderna samhällsteorier: Traditioner riktningar teoretiker*, red. Per Månson (Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag, 2007), s. 220-260.

Lundgren, Ulf P, Ingrid Pramling Samuelsson, Roger Säljö, Anita Börlin & Gunnar Richardson, *Lärarens handbok: läroplaner, skollag, diskrimineringslag, yrkesetiska principer, FN:s barnkonvention / [foto: Sjöberg bild]*, Upplaga 7 (Lund: Studentlitteratur, 2008).

Lundvall, Suzanne, "It's really about human being...": exploring PE teachers perception of working in multicultural schools, 2006-05-17
< <http://www.idrottsforum.org/articles/lundvall/lundvall060517.html>> (Acc. 2010-05-14).

Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna: Lpo 94 : Lpf 94 (Utbildningsdep., Stockholm, 1994).

Sandahl, Björn, *Ett ämne för alla?: Avhandling: normer och praktik i skolans idrottsundervisning 1962-2002* (diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2005).

Shah, Saeeda & Catherine Conchar, "Cambridge Journal of education", *Why single-sex schools? Discourses of culture/faith and achievement*, 39 (2009:2, June).

Wernersson, Inga, *Undervisning för flickor – undervisning för pojkar...eller...undervisning för flickor och pojkar?* (Stockholm; Liber Distribution, 1995).

Bilaga 1

Litteratursökning

Syfte och frågeställningar: Syftet med studien är att undersöka lärares, från olika geografiska områden, åsikter och erfarenheter om sam- och särundervisning i ämnet *Idrott och hälsa*. Följande frågeställningar användes för att uppnå syftet:

- Vilka är lärarnas åsikter och erfarenheter om sam- och särundervisning?
- Vilka är lärarnas åsikter och erfarenheter om genus i sam- och särundervisning?
- Vilka är lärarnas åsikter och erfarenheter om etnicitet i sam- och särundervisning?

Vilka sökord har du använt?

eticitet, samundervisning, särundervisning, teori, Hirdman, genus, idrottsundervisning, idrott och hälsa, fysisk aktivitet, åsikter, upplevelser, könsuppdelad, könssegregerad.

single sex, ethnicity, co-education, school, teacher, P.E., physical education, experience, multicultural, culture, gender.

Var har du sökt?

GIH:s bibliotekskatalog, bibliotek.se, Stockholms bibliotekskatalog, CSA, SportDiscus.

Sökningar som gav relevant resultat

GIH:s bibliotekskatalog: särundervisning, samundervisning.
CSA: single-sex and experience and teacher.

Kommentarer

Det var svårt att hitta bra material inom vårt ämne. Det finns inte mycket om lärares åsikter och erfarenheter om sam- och särundervisning. Vi tog hjälp av andra examensarbeten där de undersökt liknande ämnen för att hitta användbart material. Vi tog även hjälp av tidigare kurslitteratur och litteraturlistorna i dessa.

Bilaga 2

Intervjumall

Ålder

Kön

Utbildning

Lärarerfarenheter

Andra yrkeserfarenheter

Definition:

Undervisningsform;

Samundervisning: Lektion där flickor och pojkar undervisas gemensamt.

Särundervisning: Lektion där flickor och pojkar undervisas var för sig.

Svensk: Person som är född i Sverige och som har minst en svenskfödd förälder.

Annan etnisk bakgrund: Utrikesfödda personer och de personer som är födda i Sverige som har två utrikesfödda föräldrar.

Sam- och särundervisning:

Vilken typ av undervisning använder du dig av; samundervisning, särundervisning eller båda?

Varför har du valt denna undervisningsform? Vilket inflytande har eleverna på valet av undervisningsform?

Vilken undervisningsform föredrar du? Varför?

Finns det moment där du föredrar en viss undervisningsform framför andra?

Vilka fördelar och nackdelar finns det med samundervisning?

Vilka fördelar och nackdelar finns det med särundervisning?

Genus:

Tror du pojkar eller flickor gynnas mest av samundervisning? Varför?

Tror du pojkar eller flickor gynnas mest av särundervisning? Varför?

Vad tror du är skillnaden mellan att ha en pojkgrupp respektive en flickgrupp?

Hur skulle du anpassa ditt lektionsupplägg om du undervisar en pojkgrupp? Varför?

Hur skulle du anpassa ditt lektionsupplägg om du undervisar en flickgrupp? Varför?

Finns det andra grupsammansättningar man kan ha istället för genusuppdelning?

Etnicitet

Hur stor erfarenhet har du av att undervisa elever med olika etnisk bakgrund?

Hur tar du hänsyn till etnicitet i ditt val av undervisningsform?

Tror du att ditt val av undervisningsform skulle skilja sig om du undervisade elever av svensk/annan etnisk bakgrund? Varför?

Finns det vissa moment i undervisningen där du tycker att man bör ta hänsyn till etnicitet?